

MOLNÁR GYÖRGY

Tanulmányok a neveléstudomány köréből, 2013 – Tanulás és környezete

Recenzió

A tanulási folyamat és a tanulási környezet állandó és dinamikus változása folyamatos megújulásra, az aktualitások nyomon követésére sarkallja a neveléstudomány képviselőit. A sokféle, nemzetközi és hazai jó gyakorlatok, tudományos jelleggel bíró kutatások összegző eredményeihez való hozzájárulás alapvetően nem egyszerű feladat napjainkban, nem beszélve azok feldolgozásáról, a konzekvenciák levonásáról, s a mindennapi munkába való beemelésükről. Jelen kötet, amelyet a Kedves Olvasó figyelmébe ajánlok, a „Tanulmányok a neveléstudomány köréből, 2013” címmel egyfelől ezt a munkát hivatott segíteni, másfelől egy átfogó, friss helyzetképet ad a tudományterület napi aktualitásairól.

A gyűjteményes kötet a pedagógus kollégák, és más tudományágak, pedagógia iránt érdeklődő képviselői számára nyújt széles spektrumú betekintést a tanulás, valamint a tanulási környezetek jelenébe és jövőjébe a mikroszinttől a makroszintig, az elméleti felvetéseket éppúgy érintve, mint a gyakorlatorientált kérdéseket. Mindezek mellett természetesen érzékelhetők az integrált szemléletű megközelítések és azok nehézségei is.

A tanulmánygyűjteményben megjelenő szerzők kutatásaikkal nagymértékben hozzájárulnak a tudományos nyelv, a közös kommunikáció kibontakozásához, hiszen értekezéseikkel a tanulás és a tanulási környezet alapvető kérdéseinek tárgyalása mellett bemutatják a különféle innovatív projekteket, valamint ismertetik a felmerülő problémák kutatómódszertani aspektusait is.

A kötet első része a tanulást, mint biológiai, pszichológiai folyamatot járja körül, majd az önszabályozott tanulás pedagógiai jelentőségét mutatja be. Mindehhez szervesen csatlakozik a szociális tanulás és viselkedés összefüggéseinek feltárása, mely nagymértékben befolyásolja az önszabályozott tanulás milyenségét. A fejezet ívét az eredményes tanulás, curriculum és oktatáspolitikai kapcsolatának, problémáinak ismertetése zárja, melynek segítségével az olvasó érzékelheti a tanulmányokban leírtak összefüggéseit az oktatáspolitikával.

Az első tanulmányban a nevelés biológiai és pszichológiai alapjairól szóló írásban *Pléh Csaba* kifejti a tanulási folyamatok önszerveződő aspektusát, valamint kiemeli a gyermeki fejlődés kritikus szakaszai felismerésének fontosságát, amely meghatározó a kötődés, az érzelmek felismerésének és kezelésének elsajátításában. Tanulmányában hosszasan értekezik a tanítási-tanulási formák és az életkor kölcsönhatásáról, melyben a kisgyermekkor tanulás új felismeréseit taglalja, valamint a kisgyermek, és a serdülőkor fejlődés érzékeny szakaszainak biopszichológiáját tárja az olvasó elé. Munkájában kiemelten foglalkozik a tanulási módszerek és az új információs és kommunikációs technológia egymásra gyakorolt hatásával,

mely során életszerű vizsgálati eredmények segítségével mutatja be a mindennapi életben bekövetkezett változásokat.

A tanulásértelmezések után a fókusz még inkább az individuum, a tanuló felé irányul. *D. Molnár Éva* tanulmánya ugyanis az önszabályozott tanulás pedagógiai jelentőségét ismerteti. A szerző az önszabályozott tanulás működését, életkori változásait veszi száma, különös tekintettel annak iskolai teljesítménnyel kapcsolatos összefüggéseire és fejlesztési lehetőségeire. A tanulmány szakmai értékét a témával kapcsolatos nemzetközi kitekintés, azok összevetése a hazai mérésekkel emeli, ami jó alapja lehet a későbbiekben további kutatási tervek kidolgozásának és megvalósításának.

A következő tanulmány szerves kiegészítése lehet az önszabályozott tanulásnak, hiszen továbbra is az egyént, az individuumot helyezi középpontjába. *Zsolnai Anikó* a szociális kompetencia kérdésével foglalkozik: a tanulás azon folyamatát vizsgálja, melynek során a szociális viselkedés kialakul. Áttekinti az ezzel kapcsolatos főbb elméleteket, valamint a szociális tanulás fejlődéslélektani aspektusait is bemutatja a korábban említett érzékeny korszakok előtérbe helyezésével. Mindemellett a témát érintő kutatások főbb eredményeit is elemzi, a szociális viselkedés fejlesztési lehetőségeinek összefoglalása mellett.

A következő tanulmány szerves kiegészítése lehet az önszabályozott tanulásnak, hiszen továbbra is az egyént, az individuumot helyezi középpontjába. *Zsolnai Anikó* a szociális kompetencia kérdésével foglalkozik: a tanulás azon folyamatát vizsgálja, melynek során a szociális viselkedés kialakul. Áttekinti az ezzel kapcsolatos főbb elméleteket, valamint a szociális tanulás fejlődéslélektani aspektusait is bemutatja a korábban említett érzékeny korszakok előtérbe helyezésével. Mindemellett a témát érintő kutatások főbb eredményeit is elemzi, a szociális viselkedés fejlesztési lehetőségeinek összefoglalása mellett.

Halász Gábor tanulmánya segítségével a tanulási folyamatot kissé távolabbról szemlélve, az oktatáspolitikák sikerességének feltételei mentén tekinthetjük át. A szerző egyfelől determinálja azon oktatáspolitikai fogalmát, mely a tanulás eredményességét hivatott javítani, másfelől vizsgálja az ilyen politikák tudásbázisát alkotó tanulmánykutatási és curriculum - elméleti kérdéseit. A tanulmány érthetően és jól áttekinthetően mutatja be a kutatás, a gyakorlat és a kormányzati cselekvés közötti összefüggéseket, kapcsolatrendszerét. A szerző munkájában kiemeli az oktatáspolitikai esetében az országok globális gazdasági versenyben való minél jobb pozíció kiharcolásának szándékát. A tanulmány fontos megállapítása a tanulás fejlesztésének komplexitása, melynek biztosítása és a gyakorlatba való átültetése a szakpolitikára igen nagy felelősséget és feladatot ró.

A kötet második részének fókuszában a tanulási környezet problematikájának újszerű értelmezései állnak. Ebben a részben öt kiváló szakember tanulmánya vázolja a szerves tanulási környezetek, az elektronikus, majd az online tanulási környezetek sajátosságait, végül a nem formális, és az informális, valamint a vizuális tanulás problémakörébe nyújtanak részletesebb betekintést.

Ez a rész *Benedek András* átfogó, a szerves tanulási környezetek témáját tárgyaló tanulmányával kezdődik. Írásának középpontjában az elektronikus tanulási környezetek sajátosságainak bemutatása mellett a tradicionális oktatási formákkal kapcsolatos pedagógiai

nézetek konstruktív kritikája áll. A munka legfőbb üzeneteként értelmezhető megállapítások hűen tükrözik az oktatás jelenlegi helyzetét, valamint előremutató megállapításokkal támogatja az IKT-eszközökkel támogatott tanulás jellemzőinek megismerőit. A következő tanulmányban *Komenczi Bertalan* a kulturális környezetben bekövetkezett gyors és mélyreható változások hatásait elemzi neveléstudományi szempontból. A szerző az „elme-kultúra-technológia keretrendszerében” megjelenő újfajta kutatási irányzatok megjelenését mutatja be. Felhívja a figyelmet az elektronikus tanulási környezetek sajátosságaira, s olyan aspektusból mutatja be, amelyek nélkülözhetetlenek a mai kor elvárásainak megfelelő oktatás kialakításához, megszervezéséhez. Megállapításaival nagymértékben hozzájárul az internetet magától értetődően, készségi szinten használó generáció tanulási szokásainak megértéséhez. A tanulmányban zárszóként felvetett kérdései előremutatóak, ugyanakkor konkrét és pontos válaszokat igényelnek, melyek már formálódóban vannak ugyan, de a jelenleg elérhető információanyag alapján még korántsem teljesekek.

A következő tanulmány *Tóth Péter* tollából, szorosan kapcsolódik a szerves, és elektronikus tanulási környezetek témaköréhez. A szerző munkájában az online tanulási környezetek elméleteit és stratégiáit vázolja. A tanulmány kiemeli a modellalkotás jelentőségét, mely alapját képezi a megfelelő online tanulási környezet kialakításának, különös tekintettel annak a tanulási problémák elemzése, és a tanítás megszervezésére vonatkozóan. E változók ismerete révén az online tanulási folyamat adaptívabbá tehető, mely nagymértékben támogatja a tanuló egyéni adottságainak figyelembevételét, a személyre szabhatóságot, tovább növelve az online tanulási környezet hatékonyságát. A munka a tárgyalt témakör széles spektrumú, elméleti bemutatása mellett kísérletet tesz egy adaptív, személyre szabott tanulási modell felvázolására is, mellyel a rendszer tanulásra gyakorolt hatása is jól érzékelhető.

Az online tanulási környezet folyamatos változásait bemutató opuszt követően a nem formális és informális tanulás fogalmának értelmezéséről, valamint elterjedéséről olvashatunk a következő tanulmányban. *Tóth Éva* munkájában bemutatja az egész életen át tartó tanulás fogalmát, és annak többféle aspektusait. A szerző részletesen ismerteti a fogalom létrejöttét, többféle jelentéstartalmát, és szemléletesen érzékelteti annak definiálási nehézségeit. Munkájának befejezéseként vázolja a tanulás eredeti formáját, valamint szemléletes, hazai és külföldi kutatási adatok alapján bemutatja a formális és informális tanulás mérhetőségének nehézségeit.

Az elektronikus tanulás elterjedésével párhuzamosan az információk be- és feldolgozási módja is jelentősen változik. A „Tanulási Környezetek” rész utolsó tanulmányában *Kárpáti Andrea* az újszerű, vizuális tanulási módot mutatja be, mint a verbális kifejezésmóddal egyenrangú információközlési formát. Munkájában az oktatásban egyre fontosabb szerepet betöltő tudományos vizualizáció, a statikus és mozgó ábrákkal közvetített ismeretanyag megjelenését és szerepét elemzi.

A szerző leírása áttekinti a 21. századi vizuális tanulás színtereit iskolán belül és iskolán kívül egyaránt. Feltárja a vizuális nevelési modelleket, az egyes tantárgyak oktatásában is felhasználható képi tanulási módokat, valamint szót ejt a korszerű múzeumpedagógiáról is. Az értekezés szakmai színvonalát nagymértékben emeli a jó gyakorlatok bemutatása

A kötet harmadik és egyben utolsó részében a tanulási folyamat valamint a tanulástámogatás fókuszát a tanulmányok áthelyezik az egyénről az iskolára, mint tanulószervezetre. Ennek keretében oktatási intézmények, pedagógusok szemszögéből vizsgálják a tanulás támogatásának és fejlesztésének kérdéseit, figyelembe véve a mikro és makro környezeti hatásokat is. A fejezetben éppúgy helyet kapnak a témát érintő elméleti modellek bemutatásai, mint a hazai és nemzetközi kutatások eredményeinek ismertetései is.

Bárdossy Ildikó a fejezet nyitó tanulmányában a nemzetközi empirikus kutatási eredmények elemzésére támaszkodva kifejti, hogy a közoktatás iskolarendszerű és iskolarendszeren kívüli intézményeiben folyó oktatási munkának kiemelkedő hatása van az eredményes tanulásra. Az eredményes tanuláshoz pedig elengedhetetlen a pedagógusok részéről a szakmai munka professzionalizálódása. A szerző három modellen keresztül érzékelteti az ehhez szükséges feltételeket; ezek a pedagógiai kutatóhelyek, a felsőoktatási szakmai műhelyek, s végül az oktatási intézmények közötti közös, gátak nélküli, tudás-intenzív kommunikáció és kooperáció, mely az eredményes tanulás egyik alapfeltétele.

A következő tanulmány az iskolával, mint tanulószervezettel foglalkozik. A szerző a tanulószervezet értelmezését, jellemzőit tárja az olvasó elé, melynek alapját a Senge modell adja. *Baráth Tibor* munkájában az iskola társadalmi-gazdasági környezetét tárgyalja, valamint vizsgálja, hogy a környezeti hatások milyen iskolatípus létrehozását igénylik. A tanulmány szélesebb körű kitekintéssel bemutat két nemzetközi kutatás-fejlesztési projektet, melyek alapján az iskola tanulószervezeti jellemzőit, a fejlesztés során végrehajtott vezetés szerepét, valamint ezek hatását vázolja a tanulók eredményeire. Végül ismerteti a PDA modellt, mely alkalmas lehet a tanulószervezeti jellemzők kialakítására.

A kötet utolsó tanulmányában a szerző a tanulási környezetek közül az innovatív tanulási környezetek rendszerezésében segíti az Olvasó eligazodását. *Kálmán Orsolya* célja, hogy az innovatív tanulási környezetek sajátosságainak, kereteinek, jellemzőinek ismertetése mellett bemutassa annak kutatási lehetőségeit is az OECD CERI Innovatív tanulási környezet programja alapján.

Összefoglalva: a „Tanulmányok a neveléstudomány köréből, 2013” címmel, az MTA Pedagógiai Tudományos Bizottsága kiadásában megjelent kötet pontos képet ad az Olvasónak a neveléstudomány aktuális, megoldásra váró kihívásairól. A tanulmányok jól szerkesztett, könnyen áttekinthető, koherens egységet alkotva segítenek eligazodni azon fogalmak, hazai és nemzetközi kutatási eredmények között, melyek hozzásegíthetik a közös szakmai nyelv, és hatékony kutatási együttműködés kialakulását. A tanulási környezetek és a tanulási formák progresszív és holisztikus elemeit is magában foglaló folyamatok elemzésével nagy szerepet vállaltak fel a kötet szerzői, melyek folyamatos, naprakész tisztázása korunk gyorsan változó világának egyik legfontosabb kihívása és feladata is egyben.